

Vorferð JÖRFI 1996

Magnús Tumi Guðmundsson

Raunvísindastofnun Háskólans, Hofsvallagötu 53, 107 Reykjavík

Helstu verkefni leiðangursins þetta árið voru að kanna Grímsvötn að afloknu hlaupi, mæling á vetrarákomu í Grímsvötnum og á Örafajökli, þyngdarmælingar við Skaftárkatla og á Örafajökli, prófun nýrrar íssjár og þjónusta við veðurathugunarstöðvar á jöklinum. Farartæki á jökli voru Jaki (snjóbíll JÖRFI) og snjóbíll Landsvirkjunar, nokkrir jeppar og vélsleðar. Þátttakendur voru 27 þegar mest var en nokkrir fóru snemma til byggða, voru aðeins langa helgi á jökli. Fararstjóri var Magnús Tumi Guðmundsson og Þóra Karlsdóttir hafði umsjón með matarinnkaupum og matseld.

Meðal þátttakenda var þriggja manna hópur frá Bandaríkjunum sem kvikmyndaði mælingar leiðangursins. Verða þær myndir hluti svonefnds Jason verkefnis, en það er viðamikil kennsludagskrá fyrir unglinga sem flutt verður á internetinu vorið 1997. Þessi „bandaríski“ hópur samanstóð af Íslendingnum Haraldi Sigurðssyni, Englendingum Jonathan Wickham og Kanadakonunni Lili Schad. Freyr tók að sér að aka með hópinn um jökulinn.

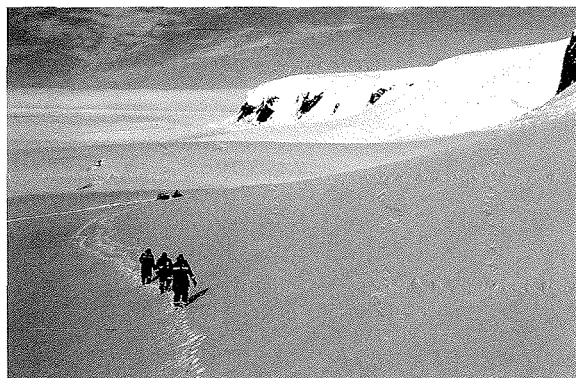
Við lögðum af stað föstudagskvöldið 7. júní en þá var haldið í Freysnes þar sem við gistum í ágætu svefnpoka-plássi. Um hádegisdaginn eftir var vistum, eldsneyti og tækjum hlaðið á snjóbílana á Skálarfellsjökli. Færið var þungt neðantil og gekk erfiðlega að koma eldsneytis-kerrunni upp fyrstu brekkurnar og þurfti að selflytja. En

færið skánaði þegar leið á daginn og á miðnætti voru öll farartæki komin á Grímsfjall.

Sunnudagurinn 9. júní rann upp bjartur og fagur. Nokkrir fóru í Kverkfjöll og báru á skálann en aðrir fóru niður í Grímsvötn til mælinga. Aðeins tveir mánuðir voru liðnir frá Skeiðararhlaupinu en eigi að síður tókst að finna færa leið framhjá sprungum niður í norðvesturhorn Grímsvatna, rétt vestan þess staðar þar sem jökulsprungan Stóragjá var sem glæsilegust vorið 1960. Nú mótaði fyrir Stóragjá en breytingar síðustu áratuga valda því að hún var ekki nema svipur hjá sjón. Eigi að síður var ægifagurt um að litast í Grímsvötnum, einkum með jöðrum íshellunnar en þar voru stórkostlegar sprungur. Á mánudag var veður þungbúið en nothæft og var áfram unnið í ýmsum verkefnum. Á þriðjudegi birti aftur til. Nokkrir unnu í þyngdarmælingum við Skaftárkatla. En stjórnur dagsins voru Haraldur og Lili, sem sigu fram af hengju við austanvert Gríðarklof og klifu síðan niður Grímsfjallið og söfnuðu grjótsýnum. Þótti þeim sem óvanir voru aðförum klifrara brölt þeirra heldur glæfralegt og torsótt. Veðurspá var nú hagstæð og því var ákveðið að fara á Örafajökul daginn eftir. Að morgni miðvikudags var ræst kl. 2 og hálfum öðrum tíma síðar lagði hópurinn af stað áleiðis á Örafajökul. Heldur þyngdi að þegar leið á morguninn og svo fór að þoka lagðist yfir og hélst svo

Fólk og farartæki í Grímsvötnum.

Sýnd í Grímsvötnum. Í baksýn er Gríðarhorn.

það sem eftir lifði dags. En á Örfæfajökul komumst við og munaði þar mestu að Hegglund snjóbíll Landsvirkjunar braut slóðina en færi var æði erfitt fyrir jeppa ofan 1700m hæðar. Á sléttunni var tekin ákomuhola auk þess sem mælt var þyngdarsvið í öskjunni og norðan hennar. Hins vegar gaf ekki til göngu á Hvannadalshnúk. Á fimmtudag var lokið við þau verkefni sem eftir voru á fjallinu og um kvöldið var grillað. Niðurferðin var föstudaginn 14. júní og gekk að óskum. Til Reykjavíkur komum við svo síðdegis á laugardag eftir vel heppnaða ferð.

RANNSÓKNIR

Vatnshæð Grímsvatna mældist 1384 m y.s. og var sig í hlaupinu í apríl því 72-75 m. Úr Grímsvötum runnu 1.1. km³, heldur minna en í síðustu hlaupum. Er það í takt við þá þróun sem í gangi hefur verið síðustu 40 ár, að Grímsvötn ganga saman vegna þess að jarðhiti hefur minnkað. Vatnið undir ísnum minnkar að sama skapi og íshellan þykkar. Þetta veldur æ minni Skeiðarárhlaupum. Ekki sér fyrir endann á þessari þróun. Þó svo heldur minna vatn hafi runnið fram í hlaupinu 1996 en áður, var hlauptoppur niðri á Skeiðarársandi hærri en verið hefur síðustu 20 árin. Stafaði þetta líklega af því að nýr sigketill myndaðist í Grímsvatnaskarði, á þröskuldinum sem stíflar Grímsvötn. Hefur ketilmyndunin (vegna aukins jarðhita í skarðinu) auðveldað hlaupvatninu að opna sér leið út úr vötnunum og göng við botn jökulsins því náð að víkka hraðar og flytja meira vatn en í síðustu hlaupum. Vetrarákoma í Grímsvötum var 4,8 m og vatnsgildi hennar 2450 mm. Er það heldur undir meðallagi.

Vetrarákoma á Örfæfajökli reyndist 11,7 m á þykkt og vatnsgildið 6300 mm. Er þetta svipað og síðustu 4 ár og benda tölurnar til þess að Örfæfajökull sé úrkomusamasti staður landsins. Þyngdarmælingar voru gerðar á Örfæfajökli en hann er stærsta eldfjall landsins auk þess að standa utan eiginlegra gosbelta. Vegna þessarar sérstöðu sinnar er hann áhugaverður og er tilgangur þyngdarmælinganna að kanna innri gerð hans og bera hana saman við önnur eldfjöll.

GPS tæki voru notuð til að mæla hæð jökulyfirborðs við Skaftarkatla. Tilgangurinn er að kanna hugsanlegar breytingar vegna jarðhitavirkni í kötlunum. Þyngdarmælingar voru gerðar samhliða GPS mælingunum. Með þyngdarmælingunum á að kanna jarðskorpuna undir kötlunum og þar með hugsanlegar orsakir jarðhitans.

Fyrstu prófanir á nýrri íssjá Raunvísindastofnunar voru gerðar á Grímsfjalli. Skoðuð var lagskipting snævar en nýju íssjáni er ætlað að skoða lagskiptingu jökulsins, m.a. öskulög.

Vitjað var um sjálfvirkar veðurstöðvar Raunvísindastofnunar og Landsvirkjunar á Grímsfjalli, Skálarfellsjökli og Köldukvíslarjökli. Eru stöðvarnar hluti af samevrópsku verkefni sem miðar að því að kanna samspil veðurfars og leysingar á jöklum.

Eins og oftast áður lagði Landsvirkjun til snjóbíll og Vegagerðin styrkti félagið til kaupa á eldsneyti. Skiptir þessi stuðningur miklu máli og á stóran þátt í þeim árangri sem náðst hefur. Í ferðinni tókst að bæta nokkru við eldsneytisbirgðirnar á Grímsfjalli.

Þóra Karlsdóttir sá um að panta mat og stjórnaði síðan matseld og birgðahaldi í ferðinni. Sjöfn Sigsteinsdóttir og fleiri sáu um þökkun á meirihluta matarins hér í Reykjavík en Þóra gekk frá öðru á Kirkjubæjarklaustri þar sem hún býr. Ferðanefndin og bílanefndin áttu veg og vanda að undirbúningi ferðarinnar. Reyndar gerði það undirbúninginn auðveldari en ella, að ekki þurfti að flytja snjóbíllana austur að þessu sinni því báðir voru staðsettir í Jöklaseli eftir ferðir vorsins.

Vorferðir JÖRFI hafa verið árlegir viðburðir síðan 1953. Frumherjarnir eru farnir að tyna tölunni en með í för nú var Inga Árnadóttir en hún fór sína fyrstu vorferð árið 1956, fyrir réttum 40 árum. Vonandi munu einhver okkar hinna sem yngri eru, ná að sýna sama úthaldið.

Hluti hópsins á Grímsfjalli við snjóbíllinn Jaka.